

ПСИХОГЕНЕЗА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено результати дослідження психогенези громадянської позиції учнівської молоді у контексті суб'єктно-вчинкового підходу. Визначено інваріанти потенційної ресурсності громадянської позиції учнівської молоді та обґрунтовано процесуальні властивості і соціально-психологічні характеристики формування останньої, виходячи з особистісної природи психіки людини та вікових особливостей громадянського розвитку. Запропоновано по відношенню до процесуальних властивостей громадянської позиції особистості в ранньому юнацькому віці застосовувати категорію “розвиток” як таку, що одночасно утримує і органічно поєднує в собі три самостійні процеси - становлення, формування, перетворення. Завдяки психологічній концептуалізації структурних зв'язків між окремими інваріантами виділено складові досліджуваного явища на рівні внутрішньоособистісного розвитку, як-то: соціокультурну, ідейно-політичну та етико-правову. У цілому психогенеза громадянської позиції учнівської молоді розглядається як цілісний процес, що поєднує в собі внутрішньоособистісний та зовнішньоособистісний плани актуалізації та репрезентації громадянських спроможностей зростаючої особистості, де інтенційовані громадянські цінності, почуття, уявлення та внутрішні регулятори громадянської активності унаслідок уявляються у відповідній, діяльнісно-перетворювальній системі особистісних ставлень до громади у вигляді участі та співучасті в її повсякденні.

Ключові слова: особистість, розвиток, інваріант, громадянська позиція учнівської молоді, суб'єктно-вчинковий підхід.

Проблема. Громадянська позиція особистості є досить складним соціально-психологічним феноменом, а її генеза - складним соціально-психологічним процесом, що потребує ґрунтовного вивчення. Означене явище поєднує в собі ознаки життєвої, соціальної та політичної позицій особистості. Будучи індикатором громадянської самосвідомості та відповідальності, громадянська позиція формовтілюється у різновидах соціально-комунікативної, громадсько-корисної, суспільно-політичної активності (О. В. Киричук), тим самим засвідчуючи суб'єктну готовність носія певних громадянських якостей бути співучасником життя громади та керуватися у своїй поведінці вищими почуттями, громадянськими ідеалами, принципами та цінностями.

Формування громадянської позиції особистості відбувається вже в шкільному та юнацькому віці у результаті “когнітивно-практичної роботи особи в певному довкіллі” (О. Фурман). Сучасна молодь стає активною силою у вирішенні завдань демократизації соціуму, побудови громадянського суспільства, тож питання громадянської позиції учнівської молоді, що лише готується стати політичним актором та суб’єктом соціальної новатики, набуває особливої актуальності.

Протягом останніх двох десятиліть увага вітчизняних науковців була зосереджена на складових та механізмах процесу політичної соціалізації молоді (І. В. Жадан), громадянській активності особистості у процесі її формування як суб’єкта політичного життя (Л. О. Кияшко, І. В. Голіна), що знайшло відображення у Концепції політичної освіти учнівської молоді (І. В. Жадан та ін.) та Концепції громадянської освіти в Україні (І. В. Жадан, Л. Мисик та ін.). Разом з тим активно вивчалось питання розвитку саморегуляції, громадянської самосвідомості зростаючої особистості, її громадянських цінностей та якостей (М. Й. Боришевський) - напрацюваннях, покладених в основу концептуальних засадах громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (М. Й. Боришевський, О. В. Сухомлинська та ін.).

Останнім часом у полі зору науковців знаходиться психологія відповідальності зростаючої особистості (І. Д. Бех, С. В. Баранова, М. В. Савчин, І. О. Кочаран та ін.), громадянської відповідальності (О. Фурман), психологія становлення громадянськості у підростаючого покоління (Л. А. Снігур, А. М. Князев), соціально-психологічні ресурси громадянськості (С. І. Позняк), особливості формування громадянської спрямованості молоді (М. Й. Боришевський, Л. А. Снігур, Л. І. Пилипенко), перспективи розвитку громадянських ставлень та громадянської культури молоді в умовах модернізації освіти (С. І. Позняк). Зрозуміло, що цікавими і корисними на разі стають і праці сучасних західних політичних психологів-

авторів своєрідних концепцій громадянства та громадянськості П. Коновера та Д. Сьорінга, Д. Хітера, Т. МакЛокліна, Н. Х. Наєма.

Безпосередньо проблематика громадянської позиції є предметом вивчення українських науковців, що працюють у сфері педагогіки. Так дослідженню цього феномену присвячені праці Н. П. Нікітіної, А. Г. Сіфгової, О. Б. Кафарської (формування громадянської позиції в навчально-виховному процесі), М. М. Шимановського (вплив суспільних дисциплін на формування громадянської позиції), Н. І. Корпач (формування громадянської позиції в молодіжних організаціях), М. І. Бабкіної (формування громадянської позиції в процесі позакласної роботи). Досить цікавими видаються роботи російського психолога І. Л. Гуляєвої щодо особливостей формування громадянської позиції підростаючого покоління та її формовиввів. Утім, відсутні психологічні дослідження змістових та процесуальних характеристик, психогенези громадянської позиції особистості в ранньому юнацькому віці як такого важливого вікового соціально-психологічного новоутворення, що впливає на формування стилю життя, життєвої стратегії, життєвих домагань та завдань майбутніх громадян країни.

Тож **метою цієї наукової розвідки** стало дослідження психогенези громадянської позиції учнівської молоді.

Громадянська позиція довершує чи то довізначає громадянську суб'єктність особистості, розкриваючи і унаявлюючи в реальній діяльній формі її (особистості) громадянську ресурсність. Власне вона є відповідальним вибором особистості, внутрішньо вмотивованої і готової поєднати власні інтереси і потреби з інтересами і потребами громади та жити і діяти у відповідний спосіб. У підростаючій особистості такий вибір асоціюється з повноцінним життям дорослої людини (свідомого громадянина) та рівнем активного відтворення і продукування нею

інтеріоризованих і особисто вироблених громадянських цінностей у власних діях.

Нагадаємо, що загалом позиція в психології визначається як вибір певного способу мислення і відповідного відношення до зовнішнього світу. Таким чином, акцентується увага на мисленнєвому, інтелектуальному плані цього явища, але підкреслюється, що позиція – не лише думки, а вияв волі людини, її погляди на світ, її світобачення. Тому цим поняттям позначають “систему *вибіркового* ставлення людини до оточення, яка пов'язана з оцінкою навколишньої дійсності, що визначає індивідуальний характер її діяльності та вчинків” [3].

З вищезазначеного можна зробити два висновки. По-перше, цей вибір формується в глибинах людської свідомості, є віддзеркаленням усіх процесів і новотворів, пов'язаних з розвитком самосвідомості, врешті-решт в зайнятій і унааявленій позиції виразно проглядається особистісна відповідальність, вірніше готовність взяти на себе відповідальність за власні дії і події, що відбуваються і відбудуться довкола. Отож, громадянська позиція, її змістові властивості безпосередньо пов'язані і детермінована такими соціально-психологічними новотворами як громадянська свідомість, громадянська самосвідомість та громадянська відповідальність; вона - їх вираження і “опредмечення” в дискурсі стосунків “я і інші”, що розглядаються в системі координат вищої форми людської єдності, а саме “одності” (Ю. Липа), спілковості, громади. По-друге, можна стверджувати, що формується громадянська позиція, як і будь-яка інша (внутрішня, моральна, життєва і т.п.), на рівні мисленнєвих процесів і виявляє себе у діях певного гатунку. Тому варто говорити про внутрішньоособистісний та відповідно зовнішньоособистісний плани її розвитку та унааявлення. Подібну логіку теоретизування спостерігаємо у напрацюваннях російської дослідниці І. Л. Гуляєвої. Зокрема, вона виділяє в структурі громадянської позиції три компоненти – пізнавальний, мотиваційно-орієнтовний і поведінковий [1].

Утім, на разі не знаходимо глибокого аналізу вищезазначеного соціально-психологічного феномену, який би передбачав з'ясування процесуальних властивостей досліджуваного явища, а також його змістових, структурно-функціональних характеристик, параметрів формовияву.

На наш погляд, дослідження психогенези громадянської позиції особистості і, зокрема, учнівської молоді, стає можливим завдяки, з одного боку, системному методологічному розумінню особистості, послідовній реалізації системного підходу до вивчення людини та її психіки, сучасним поглядам вітчизняних науковців на особистісну природу психіки особистості (С. Д. Максименко) та її багатовимірність (В. Ф. Моргуна), з іншого – науковим уявленням про громадянське суспільство як таке.

Дискусійними на разі видаються процесуальні характеристики громадянської позиції учнівської молоді, для якої вказаний феномен є важливим віковим соціально-психологічним новоутворенням. Вважаємо, що доцільно по відношенню до процесуальних властивостей громадянської позиції учнівської молоді застосовувати категорію “розвиток”. Виходимо з уявлень про розвиток В. І. Слободчикова як про “кардинальне структурне перетворення того, що розвивається, як про зсув, “метаморфозу”, стрибок, які не зводяться ні до процесуальних, ні до діяльнісних характеристик, адже позначають собою вихід в особливу реальність буття людської суб’єктності, пошук особливих детермінант її становлення, що передбачає розвиток “третього роду”, а саме саморозвиток, тобто розвиток людиною своєї власної самості в координатах термінальних цінностей та граничних смислів” [4, с. 14-15].

Як зауважує В. І. Слободчиков, процес розвитку передбачає собою конкретно-історичний шлях перетворення вихідних передумов в деяку сукупність справжніх здібностей, що забезпечують власне людське рефлексивно-практичне ставлення до своєї життєдіяльності і є шляхом становлення внутрішнього світу людини, її самості, суб’єктності з її

іманентною здатністю бути “для себе” [4, с. 14-15]. У контексті розвитку громадянськості учнівської молоді йдеться про появу і розвиток громадянської самосвідомості, відповідних почуттів, громадянської спрямованості та відповідальності, а також соціальної активності, в сукупності своїй перетворених на певному етапі в діяльну систему ставлень особистості до громадянських інтересів і потреб, загалом до громади та окремих її представників, репрезентованої в громадянській позиції.

Категорія “розвиток” цілком і повністю відповідає процесуальним характеристикам громадянської позиції учнівської молоді, оскільки одночасно утримує і поєднує в собі три досить самостійних процеси: *становлення* як дозрівання і зростання, як єдність уже здійсненого і потенційно можливого; *формування* як двоєдиний процес формотворення суб’єктності та морфогенезу в культурі, як єдність соціокультурної мети і суспільно значущого результату розвитку; *перетворення* як саморозвиток і зміна основного життєвого вектора, як подолання сформованого режиму життєдіяльності відповідно до деякої ієрархії цінностей і сенсів життя людини [4, с. 15-16].

Коли мовиться про свідомий, соціально спрямований, вільний і відповідальний вибір особистості, природно його формовияви пов’язати з учинком як морально творчою дією, в якій людина перевершує себе і долучається до життя спільноти на рівні духовно запотенційованих діяльну перетворювальних потреб. Отже? видається цілком вірогідним тлумачити розвиток громадянської позиції за вчинковим принципом, а структурування останньої - за вчинковою архітектонікою. Але натомість потрібно з’ясувати, якими є змістові, структурно-функціональні характеристики громадянської позиції учнівської молоді і як вони можуть бути змодельовані у дискурсі вчинкового до визначення громадянської суб’єктності особистості в ранньому юнацькому віці?

На разі посилаємося на думку С. Д. Максименка: особистісність природи психіки людини означає, що будь-який окремих психічний процес набуває дуже складного устрою, у ньому відображується вся цілісність особистості, проте дослідити його закономірності і якості дозволяє лише вивчення окремих психічних явищ як його складових завдяки спеціальному й штучному абстрагуванню, від якого починається поступ до досягнення цілого [3, с. 10]. Системне методологічне розуміння особистості, сучасна багатовимірна концепція особистості (В. Ф. Моргуна) саме і передбачає застосування по відношенню до психічних явищ діалектичного методу сходження від абстрактного до конкретного (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, Б. Г. Ананьєв, Г. С. Костюк, В. А. Роменець та ін). Шлях сходження від абстрактної одиниці аналізу до більш конкретної її характеристики стає можливим завдяки врахуванню трьох принципів: а) онтологізації структури явища; б) встановлення зв'язків (внутрішніх і зовнішніх) у цій структурі; в) детермінації розвитку явища [3, с. 145].

Звернення до вказаного методу дозволило нам виділити певні абстрактні одиниці аналізу психогенези громадянської позиції учнівської молоді. Вихідною з них стала “вчиняюча особистість”, засадово-межовими відповідно вчинкової архітектоніки – “особистість, що пізнає власні сутнісні сили” (вчинкова ситуація, що я можу?), “особистість, що самовизначається у світі” (вчинковf мотивація, яким бачу своє місце в світі, безпосередньо в громаді, чим буду керуватись?), “особистість, що створює внутрішній і зовнішній світи” (вчинкова дія та післядія, чи досягла моя дія задуманого?).

Наступними кроками у визначенні структури громадянської позиції учнівської молоді було виділення певних інваріантів потенційної ресурсності досліджуваного явища, психологічна концептуалізація зв'язків між ними та визначення складових внутрішньоособистісного плану психогенези громадянської позиції.

У результаті проведеної роботи маємо такі результати:

1) *На рівні процесу становлення громадянської позиції, що асоціюється з розвитком в учнівській молоді громадянської свідомості, виділено наступні інваріанти: сутнісні сили зростаючої особистості, соціальність, вищі почуття.* Зауважимо, що під сутнісними силами (мовиться про віковий період до 17-18 років) ми розуміємо закладені на генетичному рівні духовні праструктурні властивості психіки чи то кванти психічного, що, утворюючи в процесі взаємодії особистості зі світом її потенції і інтенції, акумулюються у вищих психічних функціях, визначають спроможність, здатність і готовність зростаючої особистості до перетворювальної активності [5, с. 100]. На сучасному етапі розвитку науки маємо виходити з того, що сутнісні сили людини складають “родові здібності” (Л. Фейєрбах) і “здатності людини, що забезпечують суто людський спосіб її життєдіяльності” (Г. О. Нестеренко). Особливе місце серед них належить “універсальній обдарованості” як особливій психічній властивості, здатності індивіда опанувати буття у власне людський спосіб – “переживати” його, “страждати болями всього людства” і тим самим визначати своє місце в світі, ставити перед собою певні завдання (В. А. Роменець). Сутнісні сили утворюють індивідуальний та соціетальний психофрактал особистості, породжують інформаційно-енергетичне поле її смислів і зумовлюють появу вікових психічних новоутворень. Їх актуалізація стає психологічною основою для розвитку соціальності та вищих почуттів людини в ранньому юнацькому віці на кшталт почуття родинності і обов’язку перед близькими, гідності, поцінування краси людських стосунків та проявів величі людського духу. У поєднанні своєму вони репрезентуються у вигляді громадянських цінностей, громадянських почуттів та громадянської ідентичності і позначають собою *соціокультурну складову психогенези громадянської позиції учнівської молоді.* Особистість ніби “вростає” в загальнолюдську та національну культуру, інтеріоризує її надбання, суспільні цінності, перетворюючи їх у свідомості на

власні. Це стає спонукою для подальшої складної психічної роботи – відбору/вибору і генерування власних смислів, частину з яких будуть складати суспільно-політичні ідеї. Тож на цьому етапі особистість пізнає, приймає, привласнює і акумулює в собі суспільне, доводячи його до рівня особистісного, тим самим на глибинному рівні вирішуючи для себе проблему “я і суспільство”.

2) *На рівні процесу формування*, що асоціюється з розвитком громадянської самосвідомості та громадянської спрямованості, нами виділено такі інваріанти, як ідейно-політичні смисли та настанови, репрезентують їх громадянські уявлення та громадянські переконання. На цьому етапі особистість докладає значних моральних зусиль щодо досягнення розумом і серцем форм духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямованих на його перетворення, тобто політичних та моральних ідей, поглядів, переконань, ідеалів. Останні врешті решт трансформуються у внутрішні цінності особистості і постають у вигляді властивих лише їй образів, смислів, що, в свою чергу, перетворюються у ідейно-політичні настанови, в яких згенеровані і репрезентовані власні вироблені ідеї. Ця *складова психогенези громадянської позиції учнівської молоді* визначена як *ідейно-політична* і пов'язується з вирішенням особистістю для себе важливих суспільних питань у форматі “я і держава”.

3) *На рівня перетворення*, де соціально-психологічні новоутворення особистості піднімаються до щабля громадянської відповідальності, інваріантами потенційної ресурсності громадянської позиції учнівської молоді визначено внутрішні регулятори її громадянської активності чи то морально-правові регулятори поведінки. Вони утворюють основу *етико-правової* складової психогенези громадянської позиції учнівської молоді. До них відносимо вибудовані особистістю власні моральні принципи, прийняті і інтеріоризовані правові норми суспільного співжиття, совість, “культуру

провини” (В. І. Вернадський). Репрезентують їх в системокомплексі структурних елементів громадянської позиції громадянське волевиявлення і суб’єктна готовність зростаючої особистості до спільного вчинку Служіння людям. Завдяки ним учнівська молодь у внутрішньоособистісному форматі розпочинає для себе вирішення проблеми власного громадянського самоутвердження “я в громаді”. Його (громадянського самоутвердження) прояви стають увиразненими і помітними для оточуючих в системі ставлень юнака чи юнки до громади, що постають у вигляді участі та співучасті в громадському житті і позначають собою зовнішньоособистісний план психогенези громадянської позиції.

Отже, на наш погляд, *громадянську позицію учнівської молоді* можна визначити як системокомплекс соціальних очікувань, особистісних смислів, настанов, вищих почуттів та внутрішніх регуляторів поведінки, представлених в громадянських цінностях, уявленнях і якостях особистості в ранньому юнацькому віці, відображених у її суб’єктивованих ставленнях до повсякдення громади і принагідно уявлених в особистій соціальній активності такого ґатунку, що дозволяє бути молодій людині співпричетною до життя громади та вирішення болючих і актуальних для останньої соціальних, політичних, культурних, економічних та інших питань.

Детермінація розвитку громадянської суб’єктності, вершинний рівень якого представлений громадянською позицією, здійснюється на основі вирішення головної рушійної суперечності між сформованим ідеальним образом громадянського суспільства, представленим у громадянській свідомості індивіда, і реально існуючою соціально-політичною реальністю.

Висновки. Дослідження психогенези громадянської позиції учнівської молоді стає можливим завдяки послідовній реалізації системного підходу до вивчення людини та її психіки, застосуванню по відношенню до психічних явищ діалектичного методу сходження від абстрактного до конкретного, а також науковим уявленням про громадянське суспільство як таке.

У цілому психогенеза громадянської позиції учнівської молоді розглядається як цілісний процес розвитку та репрезентування громадянських спроможностей зростаючої особистості, що поєднує в собі внутрішньоособистісний та зовнішньоособистісний плани їх актуалізації.

Онтологізація структури громадянської позиції учнівської молоді завдяки психологічній концептуалізації структурних зв'язків між окремими інваріантами дозволила виділити складові досліджуваного явища на рівні внутрішньоособистісного розвитку, як-то: соціокультурну, ідейно-політичну та етико-правову.

Отож, психогенезі громадянської позиції учнівської молоді властивий системокомплекс внутрішніх когнітивних, емоційно-афективних, мотиваційно-ціннісних та інших структурних компонентів, представлених в її соціокультурній, ідейно-політичній та етико-правовій складових. що мають свої інваріанти, які, розвиваючись за принципом взаємозбагачувального доповнення, утворюють її стрижневу будову і забезпечують динаміку перебігу процесів становлення, формування і перетворення громадянської позиції, унааявлених і репрезентованих громаді у вигляді ставлень зростаючої особистості до її повсякдення.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються у вивченні формовиявів громадянської позиції особистості в ранньому юнацькому віці та дослідженні проблеми формування активної громадянської позиції учнівської молоді в контексті сучасних українських реалій.

Література

1. *Гуляева И. Л.* «Гражданином быть обязан...»: формирование гражданской позиции личности // Русская культура нового столетия : Проблемы изучения, сохранения и использования историко-культурного наследия / Гл. ред. Г. В. Судаков. Сост. С. А. Тихомиров. – Вологда : Книжное наследие, 2007. – С. 683-686.

2. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С.Д. Максименка, В.Л. Зливкова, С.Б. Кузікової. Книга 1. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – 430 с.
3. Позиція особистості як психологічний об'єкт виховання // Педагогічна психологія: навчальні-методичний посібник. [Електронний ресурс]. URL: http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/39.html.
4. Слободчиков В. І. Теорія і діагностика розвитку в контексті психологічної антропології / В. І. Слободчиков // Психологія і особистість. – 2014. - № 2 (6). – С. 5 – 45.
5. Шульга В. Д. Суб'єктно-вчинковий підхід до розвитку сутнісних сил дитини: методологія педагогіки і психології XXI століття / В. Д. Шульга // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(14), Issue: 27, 2014 w. – S. 99-102.

Reference

1. Gulyayeva I. L. “Gragzdaninom byt’ obyazan...” formirovaniye gragzdanskoj pozitsii lichnosti // Russkaya kul'tura novogo stoletiya : Problemy izucheniya, sohraneniya i ispol'zovaniya istoriko-kul'turnogo naslediya / Gl. red. G. V. Sudakov. Sost. C. A. Tihomirov. – Vologda : Knigznoye naslediyе, 2007. – p. 683-686.
2. Osobystist' u rozvytku : psyhologichna teoriya I praktica : monografiya / za red. S. D. Maksymenka, V. L. Zlyvkova, S. B. Kuzikovoy. Knyha 1. – Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2015. – 430 p.
3. Pozytysiya osobystosti yak psyhologichny ob'jekt vyhovannya // Pedagogichna psyhologiya : navchal'no-metodychny posibnyk. [Electronny resurs]. URL: http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/39.html.
4. Slobodchikov V. I. Teoriya I diagnostika rozvytku v konteksti psyhologichnoi antropologii / V. I. Slobodchikov // Psyhologiya i osobystist' – 2014. - № 2 (6). – p. 5-45.
5. Shul'ha V. D. Sub'yektno-vchynkovy pidhid do rozvytku sutnisnyh syl dytyny : metodologiya pedahohiky i psyhologii XXI stolittya / V. D. Shul'ha // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(14), Issue: 27, 2014 w. – S. 99-102.

Гриджук В. Д. Психогенезис гражданской позиции учащейся молодёжи

В статье освещены результаты исследования психогенезиса гражданской позиции учащейся молодёжи в контексте субъектно-поступкового подхода. Определены инварианты потенциальной ресурсности гражданской позиции учащейся молодёжи, обоснованы процессуальные свойства и социально-психологические характеристики формирования указанной позиции, исходя из личностной природы психики человека и возрастных особенностей гражданского развития. Предложено по отношению к процессуальным свойствам гражданской позиции личности в раннем юношеском возрасте применять категорию «развитие» как такую, что одновременно удерживает и органические объединяет три самостоятельных процесса – становление, формирование, превращение. Благодаря психологической концептуализации структурных связей между отдельными инвариантами выделены социокультурная, идейно-политическая и этико-

правовая составляющие исследуемого явления на уровне внутреннего личностного развития. В целом психогенезис гражданской позиции учащейся молодёжи рассматривается как целостный процесс, объединяющий в себе внутренний и внешний личностные планы актуализации и репрезентации гражданских ресурсов подрастающей личности, где интенцированные гражданские ценности, чувства, представления и внутренние регуляторы гражданской активности представлены в соответствующей деятельностно-преобразующей системе личностных отношений к общественности в виде участия и соучастия в её повседневной жизни.

Ключевые слова: личность, развитие, инвариант, гражданская позиция учащейся молодёжи, субъектно-поступковый подход.

Gridzhuck V. D. Psychogenesis of the civil position of the school youth

In this article the results of the investigation of psychogenesis of the civil position of the school youth in the context of subjective-actional approach has been shown. The invariants of the potential resources of the civil position have been determined, the process abilities and social-psychological characteristics of the formation of the civil position have been substantiated taking into consideration the personal nature of the human psychics and age peculiarities of the civil development. It is proposed to use the category “development” that holds and unites three independent processes: stating, formating, converting. Due to psychological conceptualization of structural links between some invariants we have distinguished components of the phenomenon investigated on the level of innerpersonal development, such as: social-cultural, idea-political and ethical-legal. In the whole the psychogenesis of the civil position of the school youth is considered as a whole process, that unites innerpersonal and outerpersional plans of actualization and representation of the civil possibilities of the growing personality, where intentional civil values, feelings, ideas and inner regulators of the active-transforming system of personal relations to the society in the form of participation and complicity in everyday life.

Key words: personality, development, invariant, civil position of the school youth, subjective-actional approach.